

*View Over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

ПОГЛЕД КЪМ БЪЛГАРИТЕ ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ЕДНО УЧЕБНО ПОСОБИЕ ОТ НАЧАЛОТО НА XX ВЕК – „КАРТИНИ ОТ ОБЩАТА ГЕОГРАФИЯ“ НА ИВАН ХОИЧ

Мира Маркова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В нашата съвременна действителност една от постоянно актуалните теми, които не спират да вълнуват изследователя, учителя практик и широката общественост, е съдържанието на учебниците и учебните пособия, като с особена актуалност са тези по социалните и хуманитарните дисциплини. Настоящото изследване се фокусира върху анализ на едно учебно пособие от началото на XX век – „Картини от общата география“ на хърватина Иван Хоич, отличаващо се с хуманистичен подход към проблематиката за адекватното познаване на „другия“ и другостта. Съчинението на Хоич представя обективното осмисляне на чуждата култура като задължителен елемент от един образователно-възпитателен процес. Представеният поглед към българите създава условия за нашето себепознаване дори в духа на действителността на XXI век.

Ключови думи: образование; традиции; учебно пособие

В нашата съвременна действителност една от постоянно актуалните теми, които не спират да вълнуват изследователя, учителя практик и широката общественост е съдържанието на учебниците и учебните пособия, като с особена актуалност са тези по социалните и хуманитарните дисциплини. Това е гореща точка от фокуса на общественото внимание, а и на дидактическата и хуманитарната наука, защото обективният прочит на миналото дава посоката на настоящето. Националните образователни институции трябва да акцентират върху адекватното познаване на собствената ни култура, защото така се получава реална съизмеримост и съпоставка със света и световното наследство (за развитието на Националния етнографски музей и като образователна институция вж. В. Ковачева-Костадинова, 1997). В този контекст особено място заема народната култура. В традицията се търси оправдание на съвременността, но и онази стабилност, върху която човекът от настоящето поставя собственото си себепознаване. Народната култура е един от класическите параметри при деклариране на идентичността, а етнографията ни дава възможност да разберем тази култура, като разкрием нейните характеристики и детайли.

За съжаление, в българската образователна система етнографското и етноложкото знание остава все още в рамките на обучението по дисциплината „Човек и общество“ за начален етап на обучението и в рамките на съдържанието по история и българска литература за гимназиален етап, доколкото допълва описанието на определена епоха чрез спецификите на народната култура. Самостоятелното представяне на народната култура на българите в рамките на училищното образование остава изолирано в сферата на специализираните гимназиални курсове или е обект на личния интерес на сърцати учители, които превръщат тези знания в елемент на факултативната подготовка. В този контекст интерес представлява изследването на Виолета Коцева за пътя на етнологията до българското училище. Авторката застъпва тезата, че съвременната обществена и културна динамика налага познаване на собствените и чуждите култури като етап в личностното съзряване на децата и учениците, „иницииращо толерантно и емпатийно поведение“ (Kotzeva, 2017: 640). Необходимостта от промяна на учебните планове на т.нар. хуманитарни и социални дисциплини в българското училище и предоставянето на знания за другостта в една мултикултурна среда е в основата на проучването на Веселин Тепавичаров „Етнологията трябва да влезе в българското училище“ (Tepavicharov, 2013).

Етноложкото и етнографското знание, като задължителен елемент от познаването на другостта, е оценено в учебните пособия от началото на модерната българска образователна система. Често пъти този тип знания са свързващо звено между историческите, демографските и социалните компоненти, предоставени на учениците. Познаването на определена културна парадигма и себепознаването като елемент от културната матрица може да се разглеждат и като част от гражданското образование. В този контекст е и становището на Георги Якимов, че съвременното гражданско образование има различни измерения, като се търсят основи в политическото, икономическото, социалното, културното развитие на обществото (Yakimov, 2021). Аспектите на проблема са много, но е безспорно присъствието на знанието за културата като едно от базисните начала при изграждането на социални компетенции.

Емпирична основа и методологична рамка

Настоящото изследване прави опит да фокусира вниманието върху проблема за културата и културните различия, върху необходимостта да разбереш другите (в случая съседите), за да откриеш кой си, върху стойността на народопсихологията като обяснителна рамка за социалната и културната среда на различните народи – проблем, актуален още от началото на XX век. За емпирична база е взето проучването на Балканския полуостров, направено в периода 1888 – 1901 г. от хърватския географ Иван Хоич за нуждите на неговата преподавателска дейност в Държавния педагогически институт в Загреб. Авторът цели да създаде учебни пособия, в които да съчетае географските с историческите знания за нуждите на обучението и които да се използват при самоподготовката от неговите студенти.

Създаденият от него труд става приложим и в сферата на гимназиалното образование. Чрез настоящото проучване се цели да се приложи историческият опит на един външен наблюдател върху културата на българите, намерил отражение в учебната литература. Погледът върху конкретното учебно пособие дава интересната гледна точка на външния наблюдател върху особеностите в развитието на българското общество от Освобождението до началото на XX век – една динамична епоха, която начертава тенденциите както в развитието на модерната държава, така и в живота на отделния човек. През тази епоха в особен подем е образованието, като в образователния процес от огромно значение са съдържателните качества на учебниците и учебните пособия. За сравнение може да се приведе изследването на Павел Земан (Zeman, 2016) върху дейността на чужденци чехи, които създават учебници за нуждите на българската образователна система от края на XIX век. Имената на Франтишек Сплитек, Владислав Шак, Ян Брожка, Ото Хоржейши остават завинаги свързани с този процес. Учебниците от началото на XX в. в много голяма степен дават представа за образователната политика и насоките на образователния процес в дадената държава и общество.

Д-р Иван Хоич е хърватски географ (1850 – 1921), роден в гр. Самобор край Загреб. Завършва богословие в Университета в Инсбрук, Австрия, и философия във Виенския университет. Работи като преподавател в Държавния педагогически институт в Загреб. През 1888 г. защитава докторат по философия в Хайделберг. От 1892 г. е директор на Девическата гимназия в Загреб, като преподава география и история. Иван Хоич създава поредица от шест книжки „Картини от общата география“ за нуждите на хърватската образователна система. Във втората част на пета книга – „Европа: славянските държави“, е обърнато съществено внимание на България, паралелно със Сърбия и Черна гора. Томът е издаден през 1900 г. от авторитетното издателство Matica Hrvatska (Hoic, 1900). Особено внимание заслужават оригиналните фотографии, както посочва самият автор, „Matica Hrvatska не щади нито труд, нито средства, за да ги има тези фотографии“ (Hoic, 1900, предговор, без стр., бел. моя). Книгата има и български превод, направен през 2007 г. от доц. д-р Румяна Божилова, която открива съчинението за българския читател, а по инициатива на тогавашния посланик на Република Хърватия в България – г-н Дражен Вуков Цолич, и по повод приемането на България за член на Европейския съюз книгата е издадена от ИК „Гутенберг“ (Hoic, 2008). При написването на настоящата статия са използвани и двата варианта на съчинението. Първите научни отзиви за българския превод на съчинението на Хоич, известен като „Княжество България“ са реализирани в научно-методичното сп. „География 21“, брой 5/2008 и брой 2/2009 г.¹⁾

Славянската идея

Още в предговора на своето произведение Иван Хоич заявява, че обект на изследването и описанието са три самостоятелни славянски държави: България, Сър-

бия и Черна гора, сродни по произход на хърватите. Авторът продължава: „Стари са тези държави, но са и млади. България и Сърбия имат своята държавност от средните векове, изгубена под османското владичество [...] Млади са, защото са добили свобода и самостоятелност през деветнадесетия век и са поставили на нови основи материалното си и културно развитие, което е обект на тази книга. А ние, хърватите, като най-близки сродници на сърби и българи, следим с голямо съпричастие всеки техен напредък, съзнавайки добре, че с процъфтяването на самостоятелните славянски държави на Балканския полуостров заяква и цялото Славянство“ (Нойс, 1900, предговор, без стр., бел. моя). Неслучайно Хоич изписва „славянство“ с главна буква. В духа на епоха, когато се възраждат самостоятелните славянски държави в Европа, борбата за тяхното самоутвърждаване и модернизирание е поставена в контекста на тяхната европеизация. В края на XIX – началото на XX в. отново е силно желанието славяните да се покажат като общност. Южните славяни не правят изключение, като сравненията в книгата на Хоич са потвърждение в тази посока. Авторката на българския превод на съчинението на Хоич в предговора, озаглавен „Към българския читател“, изказва и становището, че засиленият интерес на хърватите към българите е инспириран от „плановите за културно, религиозно и федеративно политическо единение на южните славяни“ (Bojilova, 2008: 6), част от националополитическата доктрина на хърватите.

Още през 20-те – 30-те години на XIX в. Павел Йозеф Шафарик, Ян Колар и Ян Херкел определят славянството като „цялостна система“, неделима от културната карта на Стария континент. В трудовете на М. П. Погодин доминира становището за превъзходството на славяните над „западняците“ (за същността на руското славянофилство виж. Georgieva, 2009). В тези т.нар. славянофилски течения сред европейската научна мисъл е отделено нужното внимание и на народната култура, където се търсят корените на славянската душевност.

Сред европейската общественост българите категорично са възприемани като славяни. В подкрепа може да бъде приложено становище от австрийски изворов материал за това, че „макар и от угорски произход, българите са се смесили с местното славянско население, като през Средновековието са приели християнството от Византия, а чрез славянската литургия и кирилицата окончателно са се славянизирани“ (Parvev, 2020: 434). Позовавайки се на големия италиански славист Рикардо Пикио, можем да препотвърдим тезата, че в основата на културната история на славяните лежи мащабно разгърнат процес на акултурация (Пикио, 1993: 43), който на практика довежда до оформянето на славяните като духовна (християнска – бел. моя) общност.

Етнографски и етнически акценти

Следвайки идеите на Ф. Ратцел (1902) за цялостно изучаване на човечеството чрез взаимодействие на две основи – природна (физикогеографска) и антропогенна (културно-историческа), хърватският географ прави комплексна характе-

ристика на младата българска държава и нейното население. В духа на антропогеографската школа Хоич целенасочено обръща внимание на етнографското наследство, като се спира на характерни черти на населението, етнически характеристики, описание на облеклото, бита, поминъците. Прави опит и за народопсихологически портрет на българите, сравнявайки ги с цигани, турци, евреи.

Първоначалните глави са посветени на географските особености на Българското княжество. Иван Хоич посочва, че е голямо природното богатство на България, а „народът усърден и неуморен и младото княжество може да се надява на хубаво бъдеще“ (Hoic, 2008: 21). Авторът започва описанието на населението най-напред с демографски данни, които са доста прецизни за времето си. „Според преброяването от 1893 г. населението на България е 3 310 713 души, от които 1 691 539 мъже и 1 619 174 жени“ (Hoic, 1900: 30). Прави подробно посочване на етническите българи – 2 505 217, турци – 569 628, други славяни – 6709, гърци – 58 518, цигани – 51 770, сефаратски евреи – 27 551, татари – 16 290, арменци – 6445, немци – 3620, други народности – 65 010 (Hoic, 1900: 30). Коментира се и гъстотата на населението. Направена е констатацията, че етническите българи най-слабо присъстват в североизточна посока между р. Янтра и Черно море. „По пътя Търново – Шумен – Силистра по-скоро се е пътувало с усещане, че си в Турция“ (Hoic, 1900: 33). Правейки психологически анализ на българите, Хоич достига до заключението, че те са останали верни на своите стари обичаи, начин на живот и са съхранили народността си име (Hoic, 1900: 33). Акцентира върху многообразието на културата: „Всеки край, всяка долина има свой тип, свой диалект, свои носии, свой темперамент“ (Hoic, 1900: 33). Причина за многообразието Хоич търси и в локалната, а не в народността привързаност, демонстрирана от българите. Регионализма на българите Хоич определя като „самобитност“: „тъй като през тези столетия на робство те не са имали свое народно средище, т.е. център, който да ги обединява, и отделните български краища не са имали възможност да общуват помежду си, сред българите се е развила рядко срещана сред другите народи самобитност“ (Hoic, 1900: 33). Тук можем да направим един паралел с Васил Априлов, който отправя упрек към българите за тяхната регионална привързаност: „Никой да не говори: „Аз съм сопотец или карловец, не ме е грижа за другите места“. Секий българин принадлежи на сичката България, не особено на едно село или град [...]“ (Aprilov, 1968: 209). Спецификите на локалността по отношение на говора, манталитета и начина на живот на българите са отразени и в „Описание на България“ от 1854 г., където се визират донесения на австрийските консули в Русе и София, съответно Емануел фон Рьослер – консул в Русе между 1850 – 1857 г. и Георг фон Мартирт – почетен консул в София между 1850 – 1854 г. (Parvev, 2019: 431). Там се споменават различията у българите в зависимост от това дали обитават земите на юг или на север от Балкана (Parvev, 2019: 434). Посочват се и някои качества на българите като това, че „някога войствен народ [...] българите са се посветили на „мирен живот“, трябва да се отбе-

лежи тяхната търпеливост и умереност“ (пак там). Австрийските консули акцентират и върху чистотата на нравите у българите, което се изтъква като причина за техните здрави и многолюдни семейства. Определено тук е налице фокусиране от страна на чуждия наблюдател върху локалността и върху някои нравствени характеристики у българите.

Изследванията върху особеностите на локалната и регионалната идентичност привеждат доказателства, че тя предопределя самоидентификацията на отделния човек в края на XIX – началото на XX в. В голяма степен подобни особености са актуални и днес. Локалните култури се характеризират с устойчивост, повтаряемост и консерватизъм и в много отношения влияят върху запазването на регионализма. Колкото нивото на индустриалната култура е по-ниско, толкова параметрите на регионализма доминират. Зависимостта на локалните култури от историческите и политическите трансформации е безспорна (Markova, 2011: 181). Веселка Тончева застъпва и тезата, че за една локална култура е важна както принадлежността към мястото, така и принадлежността към общността, която се различава от другите – „не нашите“ (Toncheva, 2013: 164). Според същата авторка „регионалната идентичност „защитно“ отхвърля всички останали етнонационални припознавания като „свои“ (Toncheva, 2013: 164).

Българката

В контекста на локалността и регионалните особености, Иван Хоич отделя специално място на високия социален статус, който има българката в рамките на традиционното общество. Авторът посочва, че „жената в България е образована и авторитетна, поради което се уважава в семейството много повече, отколкото жените при останалите източни народи“ (Hoic, 2008: 80). „Жените притежават спокоен и искрен поглед. Искреност и благодат се чете по лицата им [...] те обаче правят впечатление повече с интелигентността си, отколкото с хубостта си [...] Трябва да се признае, че след като се омъжат, българките не губят добрия си външен вид така бързо, както жените на съседните народи, особено румънките“, е констатацията на Хоич.

Българинът

В опита си за психологическа характеристика на българина хърватският географ го определя като спокоен и флегматичен, но посочва, че това е само на пръв поглед. Такова поведение би могло да се тълкува като защитна реакция при общуването с „не нашите“. Всъщност зад спокойствието и сдържаността на българина се крие холеричен характер. Българинът разсъждава трезво във всяко едно отношение и пресмята добре, в работата си е неуморен и „като ратай на полето, и като занаятчия“ (Hoic, 2008: 72). „По време на бурни събития – избори, бунтове и войни – може бързо да се въодушевява и тогава се проявява неговият фанатизъм и необичайната му енергия“ (Hoic, 2008: 73).

За отличителна характеристика на българите Хоич посочва и стремежа им към знание и образование, обоснован с желанието да наваксат изоставането от останалите европейски народи, а и да придобият умения и компетенции за качествена дейност по съграждането и развитието на младата българска държава. „Народни училища е имало 4481 на брой: детски (начални) 704, девически 125, смесени 3652. На задължително училищно образование са подлежали 552 882 деца от 6 до 12 години [...] В България на 754 жители се пада едно училище, а в Хърватия едно училище се пада на 1667 души население“ (Hoic, 2008: 144 – 145). Данните за училищната мрежа, предложени от Хоич, се отнасят към 1898 г., като могат да бъдат допълнени и от наличието на 8329 учители. Състоянието на училищното дело е красноречиво доказателство освен за лична мотивация и за целенасочена държавна политика за модернизация на цялото общество. В разглежданото съчинение се прави сравнение и между издръжката на народните училища в България и Хърватия на база дела на отделния данъкоплатец, като статистиката е в полза на България, където се отделя сума, равна на 3,01 крони, а в Хърватия – сума от 1,66 крони. Издръжката на един ученик в народно училище в България се равнява на 29,03 крони, а в Хърватия – на 19,58 крони. Всички тези данни са потвърждение на общия дух, който завладява българското общество след Освобождението.

Рисунките и фотографиите

Интересни етнографски данни можем да открием индиректно в съчинението на Хоич чрез рисунките и фотографиите, където е представено традиционното мъжко и женско облекло. Със специални фотографии вниманието се спира върху облеклото от региона на Софийско, Чепинското корито, Видинско и Македония. Хоич определя народното облекло на българите като „много красиво и разнообразно“ (Hoic, 1900: 39). Мъжете покриват главата си с „гугла“ от овча кожа. Хоич използва и думата „калпак“, като наблюдава носене на „черни тюрбани“ по поречието на Марица (Hoic, 1900: 39). Дрехите навсякъде са изработени от домашнотъкан вълнен плат – „аба“. Хоич много точно визира двата типа мъжко традиционно облекло. Посочва за примери Видинско, Трънско и Софийско, където облеклото е белодрешно, с прибран и удължен силует. Спира се на детайлите, като обточването с гайтани и везмото по ризите. Споменато е, че българинът носи тъмночервен пояс, който се опасва около кръста 10 – 15 пъти (Hoic, 1900: 39). Като приспособления за обуване са посочени опинците, но са споменати и чизми (ботуши). Посочва и носенето на западноевропейско облекло в градовете („а ла франка“) (Hoic, 1900: 40). Наблюденията са ценни, защото мъжкото облекло рядко попада в обсега на интереса на изследователите, още по-рядко, когато става въпрос за учебникарска литература.

Прави впечатление, че Иван Хоич оценява значението на фотографията като исторически извор, обръщайки ѝ нарочно внимание. В структурата на съчинението фотографиите са внимателно поставени, като засилват внушението на написаното,

визуализирайки културната реалност. Фотографиите са използвани и като елемент от принципа на нагледност – един от основните дидактически принципи. В концепцията на анализирания дидактическо пособие става ясно, че „нагледността в процеса на обучението допринася за разширяване и обогатяване на сетивния опит на обучаваните“ (Zarev, 2014: 157). Спомага за осъществяване на връзка между конкретното и абстрактното мислене, като създадените възприятия и представи дават възможност теоретичните постановки да добият и практическа свързаност. Фотографията като документ запечатва различни събития от живота на хората, формира и спомен, акцентирайки върху това какво и как да се помни. Според Анелия Касабова фотографиите са рефлексии към миналото, които са културно детерминирани (Kassabova, 2012: 79). Чрез фотографиите се добива представа за епохата и особеностите на материалната култура. На образите може да се погледне и чисто психологически, като те „открехват вратата“ към менталността и социалните взаимоотношения. Образите са един вид „медиатори“ между идеите на автора и времето, в което фотографията е направена (Markova & Berov, 2019: 316). Така се постига по-пълна реконструкция на представената епоха. От фотографиите в съчинението на Хоич ни „гледат“ шопкини в характерните литаци, с много богата наредба за глава, което прави впечатление на автора. Той визира употребата на мъниста, цветя, пера и допълнителни коси при представителното забраждане на българката, като прави вярното наблюдение, че девойките не покриват косите си. Споменато е носенето на „косичник“ (Hoic, 1900: 41), а също, че „богатите жени носят наниз от златни монети „алтъни“ (Hoic, 1900: 41). Специално място е отделено на два женски костюма от Софийско – единият в сцена с мъжки костюм, а другият пълен костюм на омъжена жена, с целия набор от сложното забраждане, връхната дреха и характерния сукман с бели гайтани. Саиченият тип женско традиционно облекло личи от семейната фотография на т.нар. от автора „македонски българи“ (Hoic, 1900: 40). Авторът посочва, че женското традиционно облекло се променя по-бавно от мъжкото, като изключение са изолираните планински райони, отличаващи се, като цяло, с консервативност, където традиционното облекло и за двата пола остава доминиращо. Изводите на Хоич по отношение на народния костюм показват тънък усет към детайла, умение да се постави развитието на облеклото в контекста на социалната динамика, с фокус върху ролите на мъжа и жената в обществото.

Данни за религиозната принадлежност и етническия състав

Като привърженик на антропогеографската школа, Хоич отделя място и на професионалната принадлежност на населението в българските земи. Посочва, че българите католици се самоназовават още павликяни. Общият брой на католиците според Хоич е 14 000 души (Hoic, 1900: 43), като се разполагат около Никопол на р. Дунав и в Пловдивско, с две епископски катедри в двата посочени региона. Авторът е запознат и с българите от Банат, като се позовава на сведение на мисионера Еузебио Фермеджин от 1887 г. (Hoic, 1900: 43). Търсейки доводи

за разпространението на католицизма, Хоич посочва българо-гръцката църковна разпра от 30-те години на XIX век и я назовава като причина за поява на униатското движение. Прави впечатление, че Хоич е запознат достатъчно добре с историческите предпоставки на политическите взаимоотношения между народите в Югоизточна Европа. В изследваното съчинение се споменават и циганите в българските земи, които се делят на уседнало население и скитащи катунни. Споменава се, че по-голямата част от циганите са мюсюлмани, но има и християни около Сливен, Елена и др. населени места (Hoic, 2008: 89).

Посочва се наличието на евреи, арменци, гърци, българи мохамедани (помаци), власи номади (куцовласи), като се прави разграничение между каракачани и армъни (Hoic, 1900: 45 – 47). Визира се и териториалното им разпространение. Дават се сведения и за турското население. „Младото княжество се е отнесло добре спрямо турците – те присъстват във всички събрания и съвети, като се започне от общинските и се стигне до Народното събрание, но все пак истинска обич между българите и турците не съществува“, констатира Хоич (Hoic, 2008: 91– 92).

Пъстротата на етническата картина е анализирана като пример за толерантност в едно разнолико общество, където основен двигател на обществените процеси в началото на XX в. е желанието за безапелационна модернизация, възприемана като синоним на европеизация и категорично скъсване с османското наследство.

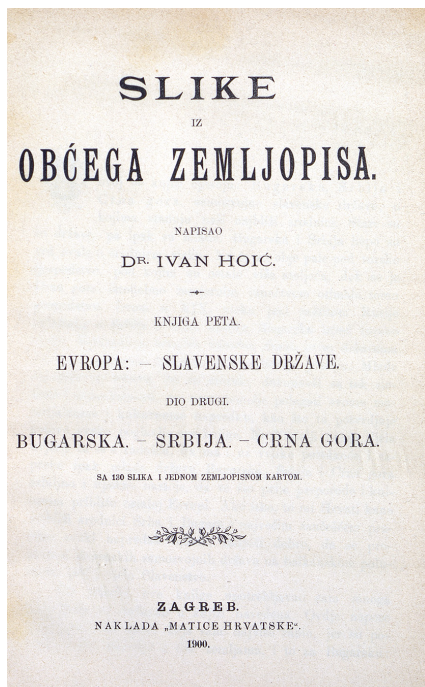
Обхватността на съчинението на Хоич се допълва от данни за развитието на българския книжовен език, за държавното устройство, стопанството, поселищна уредба, обърнато е и внимание на младата българска столица.

Заклучение

Съчинението на Иван Хоич „Картини от общата география“ е интересен пример за съдържанието на учебните пособия от началото на XX в. В духа на идеите за славянска взаимопомощ от страниците личи добронамереност, но и обективност. Прецизността на фактите говори за отговорност у учения и педагога. Той добре съзнава ролята на всеки един учебник, а именно обективно да представя историческата истина и да интерпретира статистическите данни. Дидактическата наука се развива, но съчетаването на традиция и настояще е проява на зрелост и практически води до едно по-хуманистично образование. Един учебник създава не само знание, той предпоставя и възпитанието, като залага на устойчивост. Иновациите са актуална тема, но при оформянето на всяко младо поколение е нужна и връзката с устойчиви елементи, като националните ценности, народната култура и паметта. В този контекст етнографското и етноложкото знание е особено необходимо. По думите на Любен Димитров „следва да се отчита обстоятелството, че резките промени и преходи, силните сътресения и кризи в обществото винаги са имали своя негативен отзвук във възпитанието и образованието на младите хора“ (Dimitrov, 2014: 169 – 170). Анализираното съчинение на хърватския географ Иван Хоич отразява обективно промените в българското общество

от Освобождението и началото на XX в. и тяхната рефлексия във възпитателния процес. Определено произведението е пример за хуманистичен подход при създаването на едно учебно пособие.

Приложение

**Оригинална заглавна страница
на труда на Иван Хоич**

**„Шопкиня“
в празнично облекло**

БЕЛЕЖКИ

1. <http://www.prokarstterra.bas.bg/geo21/2009/2-09/38-42.pdf>

ЛИТЕРАТУРА

- Априлов, В. (1968). *Съчинения*. София: Български писател.
- Божилова, Р. (2008). Към българския читател. *Предговор. Иван Хоич. Княжество България*, София: Гутенберг, 5 – 13.
- Георгиева, Т. (2009). *Славянската идея в Русия. 30-те – 50-те години на XIX век*. Велико Търново: Фабер.

- Димитров, Л. (2014). За по-хуманистична традиционна образователно-възпитателна стратегия у нас. *Стратегии на образователната и научната политика*. Година XXII, 2, 169 – 182.
- Зарев, П. (2014). Осигуряване на качеството на изпълнение на обучението чрез прилагане на изискванията за избор на изпълнители посредством открита процедура по ЗОП. *Стратегии на образователната и научната политика*. Година XXII, 2, 138 – 159.
- Ковачева-Костадинова, В. (1997). Едно столетие Национален етнографски музей (Минало и настояще). *Родина*, 1 – 2, 26 – 91.
- Коцева, В. (2017). За дългия път на етнологията до училището. *История*, Година XXV, Кн. 6, 640 – 648.
- Маркова, М. (2011). *Локалните градски култури. Етноложко изследване на софийския квартал „Редута“ и град Стрелча през XX и началото на XXI век*. Русе: Издателски център при Русенския университет „Ангел Кънчев“.
- Маркова, М. & Беров, Хр. (2019). Фотографиите на фабрики като извор за икономическата модернизация на българската столица до 40-те години на XX век. *Централна Европа и Балканите, XIX – XX век. Сборник в памет на проф. Милчо Лалков*. Съст. и научна редакция Ив. Първев, Н. Кайчев, М. Баръмова. София: УИ Св. Климент Охридски, 309 – 319.
- Пикио, Р. (1993). *Православното славянство и старобългарската културна традиция*. София: УИ Св. Климент Охридски.
- Първев, И. (2020). Един австрийски поглед върху България и българите от средата на XIX в. *Skizze von Bulgarien (1854). Предизвикателството: съвременна българска история. Сборник с изследвания в чест на проф. д-р Евгения Калинова*. Съст. Искра Баева, Румяна Маринова-Христиди. София: УИ Св. Климент Охридски, 429 – 436.
- Ратцел, Ф. (1902). *Народоведение*. Т. 1. Санкт-Петербург.
- Тепавичаров, В. (2013). Етнологията трябва да влезе в българското училище. *История и култура на старопланинското население. По примера на общините Етрополе и Сунгурларе*. София: УИ Св. Климент Охридски, 9 – 25.
- Тончева, В. (2013). Локална идентичност – употреби на термина. *Български фолклор*, 2, 153 – 168.
- Хонч, И. (2008). *Княжество България*. София: Гутенберг.
- Якимов, Г. (2021). Формиране на представи за държавата и политиката при обучението по история и цивилизации в V клас. *Педагогика*, 1, (под печат).
- Hoic, I. (1900). *Slike iz Obcega Zemljopisa*. Knjiga peta. Zagreb.
- Kassabova, A. (2012). Identities in Frame: Photography and the Construction of a “National Body” in Bulgaria (approx. 1860 to World

War I). *Migration and Identity. Historical, Cultural and Linguistic Dimensions of Mobility in the Balkans*. Ed. Petko Hristov. Sofia: Paradigma, 73 – 86.

Zeman, P. (2016). Ucebnice ceskych ucitelu v Bulharsku: 80. a 90. Ieta 19. Stoleti. *Studia Ethnologica Pragensia*, 2, 11 – 25.

REFERENCES

- Aprilov, V. (1968). *Sachinenia*. Sofia: Balgarski pisatel.
- Bozhilova, R. (2008). *Kam balgarskia chitatel. Predgovor. Ivan Hoich. Knyazhestvo Bulgaria*. Sofia: Gutenberg, 5 – 13.
- Georgieva, T. (2009). *Slavyanskata ideya v Rusia. 30-te – 50-te godini na XIX vek*. Veliko Tarnovo: Faber.
- Dimitrov, L. (2014). Za po-humanistichna traditsionna obrazovatelno-vazpitatelna strategija u nas. *Strategies for policy in science and education/ Strategii na obrazovatelna i nauchnata politika*. Godina XXII, 2, 169 – 182.
- Zarev, P. (2014). Osiguryavane na kachestvoto na izpalnenie na obucheniyata chrez prilagane na iziskvaniyata za izbor na izpalniteli posredstvom otkrita protsedura po ZOP. *Strategies for policy in science and education/Strategii na obrazovatelna i nauchnata politika*. Godina XXII, 2, 138 – 159.
- Kovacheva-Kostadinova, V. (1997). Edno stoletie Natsionalen etnografski muzey (Minalo i nastoyashte). *Rodina*, 1 – 2, 26 – 91.
- Kotseva, V. (2017). Za dalgia pat na etnologiyata do uchilishteto. *Istoriya-History*, Godina XXV, Kn. 6, 640 – 48.
- Markova, M. (2011). *Lokalnite gradski kulturi. Etnolozhko izsledvane na sofiyskia kvartal Reduta i grad Strelcha prez XX i nachaloto na XXI vek*. Ruse: Angel Kanchev.
- Markova, M., Berov, Hr. (2019). Fotografiite na fabрики kato izvor za ikonomicheskata modernizatsia na balgarskata stolitsa do 40-te godini na XX vek. *Tsentralna Evropa i Balkanite, XIX – XX vek. Sbornik v pamet na prof. Milcho Lalkov*. Sast. i nauchna redaktsia Iv. Parvev, N. Kaychev, M. Baramova. Sofia: Sv. Kliment Ohridski, 309 – 319.
- Pikio, R. (1993). *Pravoslavnoto slavyanstvo i starobalgarskata kulturna traditsia*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski.
- Parvev, I. (2020). Edin avstriyski pogled varhu Bulgaria i balgarite ot sredata na XIX v. Skizze von Bulgarien (1854). *Predizvikatelstvoto: savremenna balgarska istoria. Sbornik s izsledvania v chest na prof. d-r Evgenia Kalinova*. Sast. Iskra Baeva, Rumyana Marinova-Hristidi. Sofia: Sv. Kliment Ohridski, 429 – 436.
- Rattsely, F. (1902). *Narodovedenie*. T. 1. Sankt-Peterburg.

- Tepavicharov, V. (2013). Etnologiyata tryabva da vleze v balgarskoto uchilishte. *Istoria i kultura na staroplaninskoto naselenie. Po primera na obshtinite Etropole i Sungurlare*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski, 9 – 25.
- Toncheva, V. (2013). Lokalna identichnost – upotrebi na termina. *Balgarski folklor*, 2, 153 – 168.
- Hoich, I. (2008). *Knyazhestvo Bulgaria*. Sofia: Gutenberg.
- Yakimov, G. (2021). Formirane na predstavi za darzhavata i politikata pri obuchenieto po istoria i tsivilizatsii v V klas. *Pedagogika*, 1, (pod pechat).
- Hoic, I. (1900). *Slike iz Obcega Zemljopisa*. Knjiga peta. Zagreb.
- Kassabova, A. (2012). Identities in Frame: Photography and the Construction of a “National Body” in Bulgaria (approx. 1860 to World War I). *Migration and Identity. Historical, Cultural and Linguistic Dimensions of Mobility in the Balkans*. Ed. Petko Hristov. Sofia: Paradigma, 73 – 86.
- Zeman, P. (2016). Ucebnice ceskych ucitelu v Bulharsku: 80. a 90. Ieta 19. Stoleti. *Studia Ethnologica Pragensia*, 2, 11 – 25.

A LOOK OF THE BULGARIANS THROUGH THE PRISM OF A TEXTBOOK FROM THE BEGINNING OF 20TH CENTURY – “PICTURES FROM THE GENERAL GEOGRAPHY” BY IVAN HOIC

Abstract. In our modern reality, one of the constantly relevant topics that excites the researchers, the teachers and the general public, is the content of the textbooks especially those on social and humanitarian subjects. The present study focuses on the analysis of a textbook from the beginning of 20th century – “Pictures from the general geography” of the Croatian Ivan Hoic. This work is characterized by a humanistic approach to the issue of otherness and the other. Hoic’s work presents a real presentation of a foreign culture as a mandatory element of educational process. The view of Bulgarians presented by Hoic creates conditions for our self-knowledge even in the reality of the 21st century.

Keywords: education; humanistic; traditions; culture; textbook

✉ **Dr. Mira Markova, Assoc. Prof.**

Web of Science Researcher ID: ABG-2589-2020

Faculty of History

University of Sofia

1504 Sofia, Bulgaria

E-mail: miram@uni-sofia.bg